शोधनिर्देशक
डम्बर बहादुर पुन
शिक्षण सहायक, त्रि.वि.

बाजुरा कुण्डा क्षेत्रमा प्रचलित देउडा गीतको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज
स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको आंशिक पाठ्यभार
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
लोकराज जोशी
शै.स.: २०६३-०६५
परीक्षा रोल नं.: ५५०१२२
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके
२०६८

सिफारिस–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र **लोकराज जोशी**ले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत **बाजुरा कुण्डा क्षेत्रमा प्रचलित देउडा गीतको अध्ययन** नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अत : यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति- २०६८।

____

शोधनिर्देशक

डम्बरबहादुर पुन

शिक्षण सहायक, त्रि. वि.

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगन्ज

स्वीकृति–पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र **लोकराज जोशी**द्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत **बाजुरा कुण्डा क्षेत्रमा प्रचलित देउडा गीतको अध्ययन** नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निम्ति स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

....	....	....
डम्बरबहादुर पुन		**गिरिराज पौडेल**
शोधनिर्देशक	**बाह्य परीक्षक**	**विभागीय प्रमुख**

मिति- २०६८।

कृतज्ञता–ज्ञापन

बाजुरा कुण्डा क्षेत्रमा प्रचलित देउडा गीतको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषय दोस्रो वर्षको दसौँपत्रको आंशिक पाठ्यभार पुरा गर्ने प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु श्री डम्बर पुनज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्तताका बाबजुद पनि कुनै झर्को नमानी अमूल्य समय दिई सल्लाह, सुझाव, मार्गनिर्देशन तथा परिष्कार परिमार्जन समेत गरिदिनु हुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु । गुरुको अमूल्य सहयोगप्रति सदैव ऋणी रहनेछु ।

प्रस्तुत शोधकार्य गर्न विभागीय स्वीकृति प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख श्री गिरिराज पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दै अनुसन्धान समितिप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । आफ्ना अमूल्य सल्लाह, सुझाव एवम् निर्देशन प्रदान गरी शोधकार्यलाई यस रुपमा ल्याउन सहयोग गर्ने सहायक क्याम्पस प्रमुख श्रद्धेय गुरु महानन्द जोशीप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शिक्षाको उज्यालो घाम छर्दै यहाँसम्म आइपुग्न बाटो देखाउने बुबा किस्मत जोशीलाई यस अवसरमा स्मरण नगरिरहन सक्दिन । मलाई यहाँसम्म आइपुग्न निरन्तर साथ दिई शैक्षिक प्रेरणा दिँदै पटकपटक घच्घच्याउने स्नेही भाइ नारायण रेग्मीप्रति आभार प्रकट गर्दछु । महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्जस्थित नेपाली विभागीय पुस्तकालय तथा क्षेत्रीय पुस्तकालयबाट प्राप्त सहयोगका लागि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयारका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा विभिन्न देउडा गीत उपलब्ध गराइदिने कृष्णप्रसाद जैशी र नन्दलाल भारती लगायत ती गीतहरुलाई मौखिक रुपमा जीवित राख्ने सम्पूर्ण बाजुरावासी नरनारीलाई कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । कम्प्युटर टाइप गरी समयमै शोधपत्र तयार गरिदिनुहुने न्यु लुम्बिनी पुस्तक पसल, नेपालगन्जका सञ्चालक सबिन लुइँटेलप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली विभाग महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्जसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

२०६८।

लोकराज जोशी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
नेपालगन्ज, बाँके
२०६८

विषयसूची

परिच्छेद- एक

शोधपरिचय

१.१ शोधशीर्षक १

१.२ शोधप्रयोजन १

१.३ विषयपरिचय १

१.४. समस्याकथन ३

१.५. शोधकार्यको उद्देश्य ४

१.६. पूर्वकार्यको समीक्षा ४

१.७. शोधकार्यको औचित्य ७

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन ७

१.९. शोधविधि ८

१.१०. शोधपत्रको रूपरेखा ८

परिच्छेद : दुई

नन्दराम लम्सालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

२.१ नन्दराम लम्सालको जीवनी १०

२.१.१ वंशपरम्परा १०

२.१.२ जन्म तथा जन्मस्थल ११

२.१.३ बाल्यकाल, स्वभाव र रुचि : ११

२.१.४ चूडाकर्म, शिक्षादीक्षा र प्राज्ञिक सङ्गत १२

२.१.६ पारिवारिक जीवन : १३

२.१.७ आर्थिक अवस्था १४

२.१.८ साहित्यिक प्रेरणा र प्रभाव १५

२.१.९ सम्मान, पुरस्कार तथा आबद्धता १५

२.२ नन्दराम लम्सालको व्यक्तित्व परिचय १६

२.२.१ आन्तरिक व्यक्तित्व १६

२.२.२ बाहृय व्यक्तित्व १७

२.२.३ साहित्यकार व्यक्तित्व १७

२.२.३.१ कवि व्यक्तित्व १७

२.२.३.२. कथाकार व्यक्तित्व १८

२.२.३.३. उपन्यासकार व्यक्तित्व १८

२.२.३.४. सम्पादक व्यक्तित्व १९

२.२.३.५. निबन्धकार व्यक्तित्व १९
२.२.४ शिक्षक व्यक्तित्व २०
२.२.५ संस्थापक व्यक्तित्व २०
२.२.६ कलाकार व्यक्तित्व २०
२.२.७ समाजसेवी व्यक्तित्व २१
२.३ नन्दराम लम्सालको साहित्यिक यात्रा र चरण विभाजन २१
२.३.१ साहित्यिक यात्रा २१
२.३.२ नन्दराम लम्सालको साहित्यिक यात्राको चरण विभाजन : औचित्य र आधार २२
२.३.३ चरण विभाजन २२
२.३.४ निष्कर्ष २७

परिच्छेद : तिन

कविताको सैद्धान्तिक परिचय

३.१ परिचय २८
३.१.१ कविताको परिभाषा २८
३.१.२ कविताको वर्गीकरण ३०
३.१.३ कविताका तत्व ३०
३.१.३.१ शीर्षक ३१
३.१.३.२ संरचना ३१
३.१.३.३ विषयवस्तु ३१
३.१.३.४ भावविधान ३२
३.१.३.५ लयविधान ३२
३.१.३.६ कथनपद्धति ३२
३.१.३.७ अलङ्कार,बिम्ब एवं प्रतीक विधान ३३
३.१.३.८ व्यञ्जनाविधान ३३
३.१.३.९ भाषाशैली ३३
३.२ नेपाली कविताको विकासक्रम ३३
३.२.१ प्राथमिक काल ३४
३.२.२ माध्यमिक काल ३६
३.२.३ आधुनिक काल ३८
३.४ निष्कर्ष ४२

परिच्छेद : चार

'...देश दुख्ला भनेर' कविता सङ्ग्रहको अध्ययन र विश्लेषण

४.१ '...देश दुख्ला भनेर' कवितासङ्ग्रहको अध्ययन ४४
४.१.१ नामाकरण तथा शीर्षकसंरचना ४५

४.२ सङ्ग्रह भित्रका कविताहरूको अध्ययन र विश्लेषण ४७
४.२.१ '...देश दुख्ला भनेर' कविताको विश्लेषण ४७
४.२.२ 'अन्धो मित्रको पत्र' कविताको विश्लेषण ४९
४.२.३ यथार्थ कविताको विश्लेषण ५१
४.२.४.दुई गुच्छा कविताको विश्लेषण ५३
४.२.५.मानवसेवा कविताको विश्लेषण ५६
४.२.६ तिन गुच्छा कविताको विश्लेषण ५८
४.२.७. 'सहिद सन्देश' कविताको विश्लेषण ६०
४.२.८. दुई गुच्छा कविताको विश्लेषण ६१
४.२.९. बानी कसैकसैको कविताको विश्लेषण ६५
४.२.१० सुर्खेतको माया कविताको विश्लेषण ६७
४.२.११ हाँसिरहोस् मुहार कविताको विश्लेषण ६८
४. २ १२ जानेहरूलाई सम्भिँदै कविताको विश्लेषण ७०
४.२.१३ ठुलो मान्छे कविताको विश्लेषण ७२
४.२.१४. हामी सधैँसधैँका लाटाबुङ्गा होइनौँ कविताको विश्लेषण ७४
४.२.१५. बालमजदुर कविताको विश्लेषण ७६
४.२.१६. कालापानी दुखिरहन्छ कविताको विश्लेषण ७९
४.२.१७. मान्छे सङ्घर्षका गीतहरू हुन् कविताको विश्लेषण ८१
४.२.१८. भुइँ हेरेर उठ्ने गर कविताको विश्लेषण ८३
४.२.१९. पहाडका आँसु कविताको विश्लेषण ८५
४.२.२०. सिन्धुजल पिएर कविताको विश्लेषण ८७
४.२.२१. घुसपुराण कविताको विश्लेषण ८८
४.२.२२. सूर्य अस्त भो कि नेपाल मस्त भो कविताको विश्लेषण ९०
४.२.२३. हामी जसले जे गरे पनि खुसी छौँ कविताको विश्लेषण ९२
४.२.२४. लाटाबुङ्गा मोतीराम कविताको विश्लेषण ९३
४.२.२५. मुठीभर ढुङ्गा कविताको विश्लेषण ९६
४.२.२६ जेलमुक्त मन्त्री मतदातासित' कविताको विश्लेषण ९८
४.२.२७ 'उनको "पागल" कविता सम्भँदै कविताको विश्लेषण ९९
४.२.२८ 'मेरो हजुर' कविताको विश्लेषण १०१

परिच्छेद : पाँच

उपसंहार **१०३**

सन्दर्भग्रन्थसूची

परिशिष्ट

सङ्क्षेपीकरण–सूची

सङ्क्षेपीकृत शब्द	साङ्केतिक अर्थ
वि.सं.	विक्रम सम्वत
डा.	डाक्टर
दो.स.	दोस्रो संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प्रा.	प्राध्यापक
पृ.	पृष्ठ
शै.स.	शैक्षिक सत्र
सम्पा.	सम्पादकीय